

Välkommen till museerna i sommar!

Brinkens museum 28.6–6.8.2016 ti–lö kl. 13–18
Kvarkens båtmuseum 28.6–7.8. ti–sö kl. 13–18

Båtens dag! Kvarkens båtmuseum lördag 11 juni 2016, kl. 13

Föreläsning Sång, musik	Sten Westerholm: Runö och estlandssvenskarna Wilhelm Bonn, Jonathan Bonn (moder)	
Utställningar	<ul style="list-style-type: none"> - Dagen på Runö - Båtminiatyrer från Insjöfinland - Till sjöss – Leander Bonn, sjöman - Tillverkning av laggkärl - Yrkesfiske i Svenska Österbotten - Fartygsmålningar av Henrik Wiklund - Roder och båtbyggare - Båt/fartygsritningar från Wärtsilä - Bogserbåtar och ankare - Snidade föremål av L-G Söderholm	
Bokförsäljning – Kaffeservering – Finlands största småbåtmuseum – FRITT INTRÄDE!		
Kvarkens båtmuseum MALAX MUSEIFÖRENING		

Ordförandens spalt

SOMMAREN ÄR ÅTERIGEN HÄR och verksamheten inom vår förening tar ny fart. Långt innan våra museer öppnas officiellt kan vi glädja oss åt en ström av besökare. Vi har redan haft flera grupper på besök. Vi hade besök av en busslast handarbetande damer från det fjärran Lovisa med **Margareta Häggblom** i spetsen. **Österbottniska fornforskningssällskapet** besökte Malax och höll möte i båtmuseets lokaliteter. Speciellt glädjande är att småttingarna från barnträdgårdarna i vår kommun årligen återkommer för att fira vårens återkomst vid museet. Vi har haft grupper från avdelningarna **Luftballongen**, **Vita Molnet**, **Gullvivan** och **Solrosen**. Jag tycker att namnen på de olika avdelningarna är så roliga och fyndiga att de fordrar speciellt omnämnande.

I SLUTET AV MAJ skall vi ännu få besök av tre skolklasser från årskurs 3–4 i Malax och Petalax på en tidsresa. Det är sammanlagt ca 100 elever, som kommer att få uppleva en tidsresa tillbaka till 1930-talet tillsammans med Brinkens eldsjäl och **Barnkulturnätverket i Österbotten BARK**. Under flera års tid har vi haft ett samarbete med våra grannföreningar i Petalax, Korsnäs och Bergö, det ovan nämnda barnkulturnätverket och **Högstadiet i Petalax** genom att ordna tidsresor för eleverna i

högstadiet. Tidsresorna har ordnats på Arstu i Petalax och varit mycket uppskattade av ungdomarna vid högstadiet. Temat för dessa tidsresor har varit emigrationen från våra trakter till främst Amerika.

Jag väljer att speciellt nämna de här aktiviteterna, som vänder sig till våra barn och ungdomar. För en av våra viktigaste uppgifter är att på ett intressant sätt kunna förmedla kunskaper om gamla sedvänjor och traditioner i vår hembygd. Vi har insamlat och dokumenterat tusentals med föremål, skrifter och berättelser för att det uppväxande släktet skall kunna få en uppfattning om vad som fordom timat.

En annan form av samarbete har etablerats av Kvarkens båtmuseum, som i samarbete med **Malax-Korsnäs medborgarinstitut** ordnat en serie föreläsningar runt temat skepps- och båtbyggande. Detta har möjliggjorts tack vare de nya lokaliteter, som vi nu har vid båtmuseet. Denna samarbetsform önskar vi fortsätta och utöka.

VI HAR FÖR TILLFÄLLET inga planer på vidare utbyggnader utan kommer att i stället måla och underhålla de byggnader vi har att förvalta. Vi har fått ett bidrag från **Museiverket** för att måla och underhålla det äldsta huset i Malax, Sockenmagasinet från år 1754. Vi kommer att ordna en ”öppet hus-dag” i juli för att alla intresserade skall få bekanta sig med byggnaden.

Vi har idag mycket ändamålsenliga utrymmen att verka i och som vi vid många tidigare

tillfällen framhållit; kunna förlänga verksamhetsperioden både vår och höst, istället för att allt skall ske under tre hektiska sommarmånader.

MEN VÅR VERKSAMHET ligger verkligen inte helt nere under den kalla perioden av året heller. En flitig arbetsgrupp har tillsammans med **Malax Pensionärer** nyligen färdigställt och tryckt upp en uppföljare av boken om Övermalax. Nu var det Yttermalax tur att få en egen bok, som beskriver hur byn såg ut runt 1950-talet. Gruppen har åstadkommit en mycket intressant bok, som nu säljs som bäst runt om i vår bygd. Stort tack till alla medverkande! Men inte nog med det, vår hemsida skall ständigt uppdateras, nya månadsbilder och texter skall produceras det händer något hela tiden. Stort tack även till dessa eldsjäl!

Nu skall sommarens verksamhet genomföras med olika evenemang börjandes med **Båtens dag**, åtföljd av **Hembyggsdagen**, **Blommornas dag** och **Europeiska kulturmiljödagen**. **Vi önskar er alla välkomna till våra museer och till våra evenemang.**

Gustav Smulter

För seklet sedan

En ny Panamaskandal?

Världens senaste underverk håller på att störta samman.

Amerikas största bekymmer i dessa dagar är den storartade Panamakanalens. Det förefaller näst som om världen skulle få uppleva en ny stor »Panama-skandal», otroligt är det icke.

Vasabladets notis 15.1.1916 påminner om att Panamarelaterade skandaler inte är något nytt, även om det för 100 år sen inte handlade om skatteflyktsproblematik.

VID INGÅNGEN AV 1916 hade Malaxborna enligt Vasabladets rapportering ökat med några tiotal invånare till sammanlagt 5.080 personer. Jämmt 100 barn hade det föregående året fötts i kommunen, och av de 71 avlidna hade lungsoten tagit 13. Som vanligt under dessa år får man räkna med att en mycket stor del av den angivna befolkningen vistades utanför kommunen, de flesta som emigranter i USA. I folkbokföringen ingick förstås inte det lilla men speciella tillskott av invånare som utgjordes av de ryska soldater, vilka nu förlades till Malax, liksom till andra landsorter längs kusten. Kommunerna skulle själva stå för inkvarteringskostnaderna, och i Malax slog kommunalstämman i februari 1916 fast att man snarast skulle uppföra ett hus i Åminne för de vanliga soldaterna, medan befälspersonerna tillsvidare skulle inhysas genom hyresarrangemang. Militära angelägenheter ryckte nu närmare in på Malaxborna genom de främmande soldaternas ankomst och genom planering av deltagandet i befästningsarbeten längre in i landet, men också genom det hemliga värvandet av nejdernas egna unga män till militärutbildning i Tyskland, för att de vid lägligt tillfälle skulle kunna bidra till hemlandets befrielse från det ryska riket. Av ynglingar uppvuxna i Malax torde **August Moberg** från Bränno ha varit den förste som, i mars 1916, rekryterades till den s.k. Jägarbataljonen.¹

***

DRÖJER MAN VID den nyssnämnda kommunalstämman får man via dess protokoll också veta att vandalism mot telegraf- och telefonledningar var ett problem i bygderna. Länets guvernör hade hotat med kollektiv bestraffning för ouppklarade fall av sådant ofog – om ingen skyldig kunnat uppdagas, skulle de närbelägna byar »hvilka låtit skadegörelsen äga rum» bestraffas med böter upp till 3000 rubel. Stämman beslöt om 50 marks belöning till dem som avslöjade skadegörare, och deklarerade att föräldrar allmänt måtte uppmana sina barn att undvika att ens på lek befatta sig med ledningarna.

Malaks manskör
giver konsert
i Petalax ungdomslokal
lördagen den 6 dennes kl. 8 e. m.
samt
i Pärtom ungdomslokal söndagen den 7 kl. 8 e. m. 3824
Entré: 60 p. i. — Allmän dans

Malaks manskör uppträdde flitigt våren 1916. I Petalax den 6 maj störcdes uppträdandet av ett uppträde.

Ett annat exempel på huliganism fick Malaxanknytning genom att det inträffade under ett av Malaks manskörs många framträdanden i grannbyarna. Vid körens konsert i Petalax den 6 maj infann sig en ökad fridsstörare från orten för att okväda publiken och knuffa en ordningsvakt mot ett fönster så att det krossades. Efter att han på uppmaning avlägsnat sig återkom han med två bröder, och hann tillsammans med dem utöva ännu en del okvädande, vakttrakterande och fönsterkrossande. Vasabladets korrespondent ser händelsen som ett belägg för tidens alltför enkla tillgång till denaturerad sprit.

***

UPPTAKTEN TILL en ovanligt skarp konfrontation mellan samhällsaktörer i Malax gavs i mars 1916, när man vid en kyrkostämma beslöt väcka åtal mot ordföranden för församlingens boställsnämnd, **Erik Mattlar**. Denne anklagades för formella fel i sitt ordförandeskap, och för att ha tillskansat sig själv orättmätiga fördelar för inköp av virkespartier från församlingens skogar. Som tidigare långvarig ordförande för kommunalnämnden var Mattlar van debattör och kände sina meningsmotståndare väl. Han inleder sitt långa bemötande i Vasabladets »Allmänhetens spalt» med att hänvisa till det sedan länge pågående »kommunalbyket» i Malax, och antyder att det ligger mycket gammalt personligt och politiskt groll bakom beskyllningarna mot honom. Han

Erik Mattlar var med och tvättade »kommunalbyket» våren 1916.

angriper särskilt bröderna **Abraham** och **Isak Stoor** samt **Mikael Hagberg** för att utnyttja vad de nu välkomnar som ett tillfälle att »få hugg» på honom. Inte minst föreställer han sig hur det skulle »vara en söt lukt» för Hagberg att lyckas misskreditera honom, som en liten tröst för Hagbergs egna misslyckanden exempelvis som disponent och kassör för andelsmejeriet. Innan Mattlar som slutkläm uppger sig »med nöje emot åtalet», gendriver han eftertryckligt uppgifterna om bristfälligheter i ordförandeskapet, och anför naturliga förklaringar till vad som kunnat tolkas som bakslughet för att möjliggöra förmånliga egna virkesköp.

Åtalet lämnades in men avvisades av häradsrätten såsom för tidigt väckt, och därefter tycks ärendet ha behandlats främst av de kyrkliga myndigheterna. Vid en kyrkostämma i maj med kontraktsprosten **Björklund** som tillkallad ordförande bestämde man om avfattande av en förklaring till domkapitlet med anledning av ett besvär som Mattlar tillsammans med **Isak Köping** inlämnat, och stämman röstade med klar majoritet för att förklaringen skulle »gå i samma riktning som besväret».

***

MEN EXEMPLEN PÅ OFOG och ofrid uppvägs av exempel på konstruktiv sänja och samarbete på olika kulturella och samhällsliga områden. Den betydelsefullaste yttringen av den sortens samverkan i Malax under första delen av 1916 var samlingen kring bildandet av ett lokalt handelslag.

V. P. 1 g.
Malaks lantmannagille
sammanträder till möte i Vias folkskola söndagen den 12 mars kl. 8 e. m. Föredrag av hrr Hasselblatt och Vesterlund om andelsverksamheten, diskussion om bildande av andelslag. Allmänheten inbjudes.
2088 **Ordföranden.**

En startpunkt för förverkligandet av ett lokalt andelslag var lantmannagillet's annons i Vasabladet 9.3.1916. Mötet i Vias beslöt att resolut driva saken vidare, och i maj hade man redan en styrelse som kallade till diskussion om nära förestående verksamhetsstart.

Malaks Handelslag
m. b. t.
har stämma i Vias folkskola söndagen den 21 innevarande maj kl. 8 e. m. för att besluta om när andelslaget skall begynna med sin verksamhet samt i frågor, som därmed hava sammanhang. Malaks den 6 maj 1916.
4212 **Styrelsen.**

I handelslagets första styrelse ingick (fr.v.) **Hugo Staf, Gustav Klockars, Oskar Sundbäck** (Mattlar), **Johannes Hallvar, August Svenss, Mats Udd**. Ordförande var folkskolläraren och sedermera ekonomierådet Hallvar, vars klara visioner och gåpåaranda verksamt bidrog till den framgångsrika starten. Sedan han redan 1917 lämnat Malax kom särskilt Klockars och Staf att lång tid framöver spela framträdande roller som ordförande respektive sekreterare.

Redan ett drygt tiotal år tidigare hade långt gångna förberedelser gjorts för grundandet av vad man ämnade kalla "Malaks andelshandelslag", men den gången hade planerna blivit oförverkligade. Tveksamheten att realisera

dem berodde kanske främst på att ett försök med ett andelsmejeri inte fallit väl ut, vilket fått många att tvivla på andelsiden. I mars 1916 tog emellertid lantmannagillet igen upp tanken, och fick god uppslutning vid flera möten

där andelslagsverksamhet diskuterades både internt och tillsammans med utifrån kommande representanter för den kooperativa handeln. Avgörande var mötet på Havras folkskola den 26 mars, inlett med psalmen "Förfäras ej du lilla hop". Centrallagets konsulent informerade, och mötesdeltagarna blev enligt protokollet "mycket livade för ett handelslags bildande". Man godkände stadgar för Malaks Handelslag m.b.t., valde en första styrelse med folkskollärare Johannes Hallvar som ordförande, och bestämde att inleda affärsverksamhet när 200 medlemmar anslutit sig.

Hade Malaxborna tvekat i årtal beträffande förverkligandet av andelslagsplanerna, så gick allt nu i stället undan nästan ofattbart snabbt. Redan i maj hade minimiantalet medlemmar nåtts med råge, i juni kunde man ansluta sig till Centrallaget för handelslagen i Finland och utse föreståndare för den verksamhet som följande månad startade vid en huvudaffär i Övermalax, en filial i Yttermalax och dessutom vid ett antal s.k. paketbutiker i mer avsides kommunalar.² Grunden var lagd för ett andelslag som länge skulle motstå alla senare tiders fusionstryck och verka som en självständig enhet ännu några år in på 2000-talet.

Leif Finnäs

¹ Se t.ex. N-E Nykvist i Malax historia del II, s 61–63.

² Nils Bonn: Malax Handelslag 1916–1991.

Miniatyr av Kyrobackens fäbodar nu i Brinkens museum

Helena Rosengren, Enköping, har donerat sin morfars, Elis Åhmans, miniatyrmodell av Kyro fäbodar till museiföreningen. Den har tidigare stått i Aktia Banks lokal i Övermalax, men blev svårplacerad i bankens nya utrymmen i Yttermalax. Miniatyren blir en fin påminnelse om det rika fäbodväsendet i Malax och ett komplement till fäbodstugan vid Brinkens museum. Kyro var den största fäbodplatsen i Malax, troligen i Finland, under fäbodväsendets blomstringstid i slutet av 1800-talet.

Helena Rosengren skriver om sin morfar:

Min morfar, **Elis Åhman**, föddes i Malax 1905 i en skara av 14 syskon.

Hans far var bonden och polisen **Johannes Båtman** (f. 1862) och hans mor **Wändla Sofia Svevar** (f. 1865). Eftersom de var så många syskon tog de olika efternamn, Båtman, Åhman och Laxell.

Elis flyttade till Övermark och hans stora intresse i livet var motorer. Han drev Åhmans bilverkstad med sin bror i många år.

Lite av en uppfinnare var han också redan som ung. Bland annat byggde han en maskin som kunde borra genom trästockar som sedan blev vattenledningar. En liten prototyp av den maskinen finns fortfarande hos mig.

Miniatyren med fäbodarna byggde han under vintern när han var ca 75 år. Han sågade alla träbitar som han målade till hus och limmade strån på taken. Han har verkligen gjort det mesta som finns på miniatyren på egen hand!

Utbudet av djur och figurer var inte stort i Övermark så han ringde ofta till min mamma i Krylbo, Sverige och "beställde". Han var noga med vilken storlek och vilka djur och figurer han ville ha för att allt skulle bli precis som han mindes det från när han var barn.

Jag minns att han tog oss med till platsen där fäbodarna stått. I början på 1980-talet kunde man fortfarande se spår vid sidan av riks-8:an men allt är numera övervuxet.

När miniatyren med fäbodarna var klar byggde han en miniatyr av sin fädernesgård som den såg ut när han växte upp. Han byggde ett hus

som man kunde lyfta av taket på, där man såg alla rum och möbler. Elis vävde till och med små mattor i rätt färger till de små rummen och satte in belysning som drevs med batteri. Denna modell är ca 2 x 1 meter och finns i förvar hos mig.

Kyro fäbodbacke finns några kilometer söderom Långåminne.

Stora vägen i mitten av miniatyren är nuvarande riksväg 8.

Helsingfors 14.4.16

Hej!

Vid genomgång av en släktings dödsbo i vintras fann jag några små böcker: årsskrifter av Folkhögskolans i Kronoby Elevförbund, från tiden kring 1900. De kom ut, litet oregelbundet, med den gemensamma rubriken "Under ungdomens tak".

I årsboken för 1911 finns en liten uppsats med anknytning till Malax: ett

föredrag om fåbodväsendet i Malax av "Anna G-s". Det året fanns en malaxbo bland de 30 eleverna: **Anna Gästgifvars**, så det tör vara hon.

Ja – men vilken hon? I Kiöping-böckerna finns ett tiotal olika Anna Gästgifvars. En tycks emellertid tidsmässigt passa in bättre än andra: i D-delen förekommer en Anna Elisabeth G. (1890–1975).

En annan anknytning till Malax är, att **Johannes Klockars** vid denna tid var

föreståndare för Kronoby Folkhögskola. Säkert är det han, som har uppmanat sina lärjungar att göra anteckningar om seder och bruk, traditioner och skrock m.m., vilka sedan trycktes i skolans årsskrifter. Som Anna G-s' trevliga föredrag, som jag har kopierat och bifogar här. Kanske det kunde återges i Vällingklockan? Copyright skall väl inte gälla efter 100 år.

Sven Riska

Limossen fåbodställe i Malax, "Nedre backen" (norra backen). Panorama mot ost–sydost från södra delen av fåbodbacken. Foton 23 augusti 2013 / Göran Strömfors

Något om fåbodväsendet i Malaks Ett föredrag vid ett aftonsamkväm av Anna G-s.

Alla ha väl hört eller läst något om fåbodarna i allmänhet, men jag antar, att icke alla själva deltagit i det slags arbetet.

Att börja med vill jag nu skildra boskapens ditförande om våren. När lantmannen tycker, att hans lindor behöva växa för sommaren, och han inte har tillräckligt bete för sina kor på närmare håll, flyttar han dem till fåbodarna. Varje bonde eger nämligen ett större skogsskifte, beläget flere mils väg från hans hem. De, som då ega åt samma håll, ha slagit sig tillsammans och bildat en liten koloni för sig mitt inne i skogen. Vanligtvis ligga fåbodarna bredvid allmänna landsvägen. Detta är ju bekvämare än att vara tvungen att begagna sig av de dåliga skogsvägarna, som höst och vår se allt annat än inbjudande ut.

Korna och ungdjuren föras om våren dit bort, men vanligen lämnas en ko hemma, för att giva frisk mjölk under sommaren. Innan det bär i väg, måste likväl vissa formaliteter iakttagas. Man måste nämligen "laga om för drygt" år korna. Därvid komma flere sätt till användning. Endast ett utav dem vill jag nämna. I en väggren, där tre vägar mötas, tagas tre släta, runda stenar och läggas i skällkons bås med orden: "Så litet som dessa stenar längta, så litet skall du längta hit i sommar". Man anser att de andra korna nog följa med skällkon, och det är därför nödvändigt, att hon hålles vid "fåbodan".

När då dessa göromål äro undanstökade, ger man sig i väg med hela skocken. Först går mor framför skällkon och genom åtskilliga tillrop till de andra lockar hon dem med sig. Som drivare ser man oftast barn, vilka skola se till att boskapen inte gå ifrån vägen. På många ställen finns ju inte gårdesgårdar och de gröna broddåkrarna se så inbjudande ut, att frestelsen ofta nog blir för stark för de eljes så tröga och lata korna. Då gäller det att kunna begagna sina

ben för att hinna få dem bort, innan de gjort alltför stor skada.

Småningom kommer man bort från bygden, och skogen utbreder sig å båda sidor om vägen, omväxlande med kärr och mossar. Denna väg, som är ganska rak och hög, varför man ser vida omkring, kallas "tattarvägen". Namnet påstås härleda sig från den omständigheten, att ett lass "tattare" voro de första, som med häst passerade vägen, sedan den blivit fullt färdig.

Korna ha så småningom lugnat sig och gå nu som soldater. Skällkon tågar i spetsen och de andra i tur och ordning efter, beroende på rang och värdighet, varför de små kalvarna komma till sist. Så går färden vidare, tills man kommer till stora "postvägen". Denna väg följes nu uppför backe och nerför backe, tills man slutligen når målet.

När man äntligen är framme, draga alla en lättnadens suck. Korna skingra sig för att taga trakten i närmare skärskådande och återuppliva bekantskapen med sitt boningshus, träden, kärrnen och vattengroparna. Till slut försvinna de i skogen för den dagen. Människorna få brått med att ställa allt i ordning både i stugan, mjölkboden och fåhuset. Allt är sig likt från de förra åren, men ändå känner man sig så frisk och glad här i skogen, som ingen annorstädes.

De olika sysslorna upptaga tiden ända till kvällen, då korna komma hem igen och arbetet med mjölkningen vidtager. När sysslorna äro undangjorda, samlas man tillsammans från alla de små stugorna, mellan 15 och 20 till antalet. Där diskuteras då om väderleken, årstiden, korna och allt vad som står i samband med fåbodan och den instundande sommaren. Vidare bildas körslag för mjölkens forslande ner till bygden.

Så förgå nu några veckor, tills höbergningens vidtager. Då måste allt arbetsfört folk med i

arbetet och fåbodarna äro så gott som övergivna hela dagarna. Endast gamla gummor jämte minderåriga barn stanna där. För de gårdar, där någon sådan gammal gumma inte finns att tillgå, måste då dottern i huset eller tjänarinnan varje kväll vandra den långa vägen upp till fåboden för att sköta om korna. På morgonen gäller det att tidigt vara i farten för att hinna ned igen till byn och där deltaga i arbetet. I många fall räcker det nog sina två timmar att tillryggalägga den sträckan.

Till söndagen samla sig mera människor dit, så alla ha bättre tid. Vanligtvis bär det då av till skogs för att plocka bär eller söker man upp kamrater i andra fåbodarna.

Härligt är livet mitt i djupa skogen. Fåglarna jubla och människorna sjunga i kapp med dem. Arbetet går med liv och lust. Ingen sörjer för att man måste stiga upp med solen, och ingen går heller till vila före den.

Men småningom blir det mörka nätter, och vinden susar i träden, så att det uppstår ett vemodigt klagande ljud, som om det suckade och stönade där långt inne i mörkret. Regnet piskar mot de små rutorna, som sitta inklämda i väggarna. Människorna sluta sig mera tillsammans för att liksom värna sig emot mörkret. Man samlas i någon stuga och vanligtvis finns någon där, som kan berätta historier. Den ena spökhistorien avlöser den andra, tills slutligen den andlöst lyssnande åhöreskaran blir helt hemsk till mods. Nu våga de knappast gå var och en till sitt, utan sammansluta sig så många som ha rum i ett par stugor.

Men det lider till uppbrott snart, och den ena truppen efter den andra lämnar platsen. Fönsterluckorna spikas fast för vintern, och de små hyddorna övergivas igen. Men alla minnas med saknad den gångna sommaren. ■

Välkommen till *nya* Järnåldersleden!

Varje år besöker ett hundratal ivriga vandrare Järnåldersleden i Nissashaga, Storsjön, Malax. Vandringsleden, som består av en kortare länk på 800 m samt en längre länk på 1.800 m, går genom fin skog och hyser många gömda skatter.

Här kan man vandra förbi forntida gravar och boställen, offerstenar och allt möjligt annat spännande utan att helt notera dem till fullo. Därför röjdes en del av rösen från skrymmande växtlighet förra sommaren, förstuds med stor hänsyn till sällsynta och spännande växter som trivs i rösenas närhet, och för att göra vandringsleden ännu attraktivare och informativare har vi i år utrustat den med 14 nya informationsskyltar. Skyltarna är gjorda i väderbeständigt material som är tänkt skall hålla i många år framöver, och skrivna på tre språk (svenska, finska och engelska) för att så många vandrare som möjligt skall kunna ta del av dem.

I och med att de nya skyltarna tas i bruk kommer vi samtidigt att pensionera vårt gamla guidehäfte som tidigare har funnits till salu i informationsstugan vid ledens början. Guidehäftet ”Järnåldersleden” har varit i bruk sedan 1985 och pensioneras så att säga efter lång och trogen tjänst.

Nu önskar vi att så många som möjligt passer på att besöka Järnåldersleden i Nissashaga, för att njuta av vår vackra finländska natur, samt för att ta del av den gedigna information som vi delar med oss av.

Vägen till vandringsleden är skyltad från Kyrkbacken i Malax, där vägen till Börängen svänger av. Det är bara att följa skyltarna hela vägen fram till Nissashaga ca 8,5 km (Storsjöns gårdar finns ca 1,5 km längre fram). Det finns en liten parkeringsplats invid vägen där man kan lämna sin bil.

När ni kommer fram är det en god idé att först besöka **informationsstugan**, som är öppen året runt. Där finns mycket intressant att ta del av. Bilder från utgrävningar i Malax är ett exempel. Vill man köpa med sig ett minne från vandringen kan man göra det i form av ett

Tavlorna: Siri Hagback (text); Mikael Herrgård (bilder, de flesta); översättning: Kerstin Hägen (finska), Nina Falk (engelska); Göran Strömfors (layout).

vykort för 0.50 €/st, eller vår bok ”Offerstenar i Malax” för 2 €/st. Vill man ge en liten penningdonation för vandringsledens underhåll kan man också göra det i informationsstugan. Då släpper man ner en slant i kassan på väggen, och antecknar donationen och summan i det ”köpe-häfte” som finns på bordet.

Och glöm inte heller att skriva ditt namn i besöksboken, för vi vill gärna se hur många glada gäster vi har haft.

Glad vandringsommar!

Nina Falk

Besman

Nätkasse vid Kvarkens båtmuseum

Ur arkivets gömmor... Tillverkning av nätkassar

Vilhelmina Gröndahl var född 8 oktober 1868 i Malax. Hon stickade stoppatäcken på förtjänst. Hon gjorde också väskor (kassar) som var knutna som fisknät och med trähandtag. En gång gjorde hon en kasse åt **Abramas Ida (Ida Stoor**, född Styris) som hon sände till Amerika som gåva. Mina begärde 25 mark för kassen. Ida tyckte att den var dyr.

Enligt **Ingmar Wasberg**, Minas dotterson, kostade materialet till kassen 20 mark så det blev 5 mark för arbetet. Minas dotter **Signe** i Canada berättar 6.5.2003, som 95-åring, för systersonen Ingmar att hon gjorde sin första nätkasse som 12-åring.

Kassen inpregnerades med linolja och handtagen var gjorda i trä. Ingmar berättar att Mina gjorde hål i trähandtaget med en glödgad spik som hon värmt i hällspisen.

Karl-Gustaf Dahlsten har skrivit texten om tillverkningen av nätkassar efter att ha intervjuat Ingmar Wasberg. Handskriften finns i K-G Dahlstens samling i Malax hembygdsarkiv. I.Ö.

OBS Nätkassen användes bl.a. av fiskförsäljarna på Vasa torg när de vägde fisk med besman åt kunderna före plastpåsarnas tid.

Svedbergs gelbgjuteri (1835–ca 1902) fanns i Mattlarsgårdarna i Yttermalax och där göts kyrkklockor, ljuskronor, ljusstakar, mortlar, skolklockor, hästklockor, sidolkbjällror, selkåpor, ringar, spännen, tömringar, koskällor, psalmboksspännen m.m.

Mathias Svedberg (1812–1855), gelbgjutare var gesäll på gjuteri i Vasa, lärde sig klockgjuteri i Sverige. Han göt 25 kyrkklockor, bl.a. 1846 i Jurva, 1847 i Vånå, 1850 i Storkyro, 1850 i Pörtom, 1852 i Gamla Vasa. **Siri Hagback** (text)

Sommarens verksamhet på Brinken

har redan startat med besök av grupper. På bilden tar en del av de 34 intresserade besökarna från Lovisatrakten igen sig efter rundvandringen. **Brinken är öppet med guide på plats 28.6–6.8 ti–lö kl. 13–18.** Talkokvällarna har börjat och sommarens evenemang står för dörren: **hembygdsdag 10.7, öppna trädgårdars dag 7.8, blommornas dag 14.8.** Loppis håller öppet alltid vid olika evenemang och dessutom 8–12.8 kl. 16–20. **Onsdag 27.7 kl. 18 är det öppet hus på Kronomagasinets**, den äldsta byggnaden i Malax. På **europiska kulturmiljödagen 13.9** kan man bekanta sig med fäbodsliv på Brinkenområdet och i Ethels hus.

Kerstin Hägen (även bild ovan)

Fälltäcken från Malax,

ca 100 år gamla (1800-tal–1920). Ständigt nya textilutställningar dyker upp vid Brinkens museum!

Kustkulturen bland estlandssvenskarna uppmärksammades under vårvintern i två föredrag i båtmuseet i samarbete med Malax-Korsnäs. **MI. Jorma Friberg** (mittbilden) från Aibolands museum i Hapsal och **Sten Westerholm** från Jakobstad föreläste under två kvällar. Sommaren 2016 visas en bildutställning från Aibolands museum, "Dagen på Runö". Sten Westerholm berättar också om estlandssvenskarna och Runö på Båtens dag.

Vår utställning "Fyrar och båkar i Svenska Österbotten", som **Hans Hästbacka** (bilden) har fotograferat och donerat, har under vintern visats i biblioteket i Reisjärvi. Fin info och reklam för Österbotten, Kvarkens båtmuseum – och för fotografen!

Foto Merja Tytärniemi, Reisjärven lehti

Foton ovan: Hans Hästbacka

Båtmuseets bibliotek omfattar nu 676 skrifter med maritim anknytning. Aktia Bank donerade det höga, fina skåpet.

Rent och fint ska det vara i ett museum! Det skapar trevnad.

Talkoträffar vid båtmuseet varje torsdag kväll kl 18 fram till senhösten. Välkommen med, kaffe bjudes!

Bokpriser:

- Adam kåserar 1 €
Ahlholm 4 €
Album 8 €
Amerika! – Emigration 1900 10 €
Bilder från det förflutna 5 €
Bondens år 3 €
Båtbyggarna Marander 5 €
Bössmeder och säljgare
i svenska Österbotten 5 €
En livsvägs krok 3 €
Ett båtbygge – Svalustjärten 5 €
Glimtar ur en bygdemans liv 8 €
Hammarbandet 5 €
Hammaren och stället 3 €
Historisk beskrivning över Malax 3 €
Husbönder och bomärken 25 €
I fålan 3 €
Industrihistorisk dokumentation
av linspinning 2 €
Kust- och älvfiske 5 €
Lappfjärdsestocken 1 €
Låt solä skin, låt sånna blås 8 €
Malax 1914 2 €
Malaxbygden (med 2 kartor) 20 €
Malax skolväsande 100 år 2 €
Minnen från Malax 3 €
Några österbottniska vattennamn 4 €
Offerstenar i Malax 2 €
På lodbössans tid 10 €
På vår äng står en gammal lada 4 €
Sagg-Matt 1 €
Skolminnen 5 €
Som det grymmaste krig 3 €
Storsjön 3 €
Säljakt i Bottniska viken 5 €
Till sjöss! 10 €
Yrkesfiske i Svenska Österbotten 3 €
Ytäbyiji i Malax runt 1950 30 €
Öjna 8 €

Daniel Kiöping

- Del A Beata 30 €
Del D Elisabet 60 €
Del E Maria 40 €

Malaxspelet 5 €

- Smidesfigurer (affisch) 3 €
Aanacko 2016 3 €
Annacko tidigare årgångar 0,50
Vykort 0,50

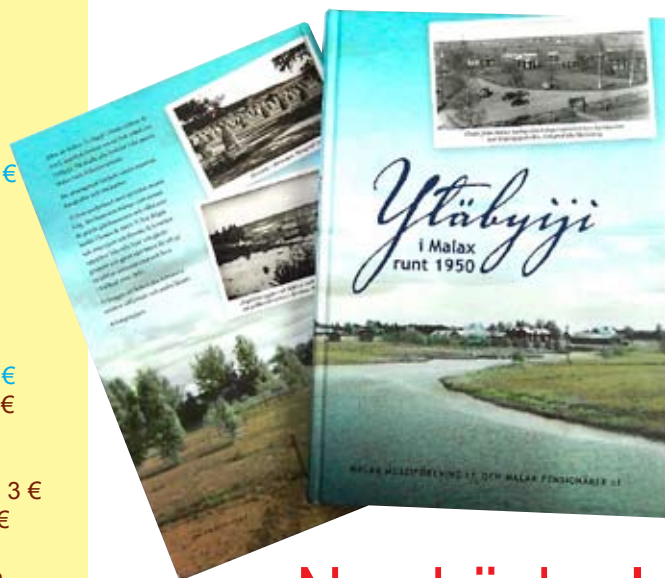
Malax kommun

- Malaxbygdens stupade 30 €
Malax historia, del I 25 €
Malax historia, del II 40 €
Miljonären som körde röd moped... 20 €

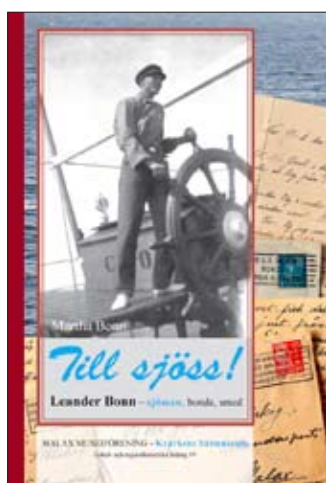
Övriga

- Fiskelägen i Kvarrens skärgård 15 €
Från Wargö till Bergö 35 €
Vuoden ympäri mökillä 17 €
Kvarren – Merenkurkku 44,50
Iskall 29 €
Fyrar och båkar 5 €
I yttersta havsbandet –
Fyrar och båkar i
Svenska Österbotten 30 €
Åminneboken 10 €

Kontakta **Gunnel Smulter** 050 5276595,
gunnel.smulter@pp.malax.fi

Nya böcker!

Till sjöss!

Leander Bonn – sjöman, bonde, smed

”Har varit rysligt stormigt och otäckt i höst och vinter. Man blir nästan tokig på allt slingrande ...”

Så skriver sjömannen Leander Bonn (1909–1981) i ett brev hem till sin moster i Malax i januari 1937. Detta och ett femtiotal andra brev hittade vi, Leanders barn, långt efter hans död, och utan dem hade vi knappt vetat något om det hårda livet till sjöss på 1930-talet. Tungt arbete, dålig mat och farliga arbetsförhållanden. Än värre blev det under kriget med underbemanning, svält, och drivande minor i farvattnen.

Varför valde då Leander sjömannalivet? Äventyrlusta? En form av frihet? Eller hade han inget val – en föräldralös, medellös, lungsjuk 23-åring?

Småningom tog livet till lands över. Sin sista sjöresa gjorde Leander i mitten av 1950-talet. Då hade han familj, jordbruk och smedja. Hans stora intresse för smide resulterade efter hand i bland annat små smidesfigurer av skruvar och muttrar.

”Sjöman, bonde, smed” är en kort sammanfattning av Leanders liv, med tyngdpunkt på hans korrespondens och fotografier från 1930-talet.

Martha Bonn

Boken: format 250x170 mm, 144 sidor, rikt illustrerad i färg. Pris: endast 10 euro!

Ytäbyiji

i Malax runt 1950

Efter att *Öväbyiji* i Malax utkom 2011, uppstod önskan om en bok också om *Ytäbyiji*. Då skulle alla bydelar i det gamla Malax vara dokumenterade.

En arbetsgrupp började samla material, fotografier och rita kartor.

Vi kom underfund med att tiden runnit iväg, det finns inte många som minns de gamla gårdsnamnen, och vilka som bodde i husen 1950. Vi har

frågat och intervjuat och försökt få korrekta uppgifter från alla byar och gårdsgrupper och gjort vårt bästa för att ge en bild av människorna och livet i *Ytäbyiji* runt 1950.

Vi hoppas att boken ska intressera ortsbor, utflyttade och andra läsare.

Arbetsgruppen

Ytäbyiji-boken: A4-format (297x210 mm), inbunden, 231 sidor, rikt illustrerad med svartvita och färgbilder. Boken säljs på S-market i Över- och Yttermalax, på Stenco, på Andelsbanken, på Kommungården samt av Gunnel Smulter, Ann-Mari och Vidar Björknäs, Siri Hagback och Kerstin Hägen. Den säljs också på museiföreningens tillställningar på Brinken och i Kvarrens båtmuseum. Pris 30 €.

Till Sjöss!-boken säljs vid museerna och vid museiföreningens tillställningar. Även vid S-market samt av Gunnel Smulter.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsen 2016**:

Gustav Smulter (**ordf.**) 0500-362378, Vidar Björknäs 3651297, Nina Falk (**vice ordf.**) 050 3003234, Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572, Siri Hagback 365 4344, Kerstin Hägen 050 5608573, Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 5276595, Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 050 5769475, Nils Sund 050 3615007, Gunvor Brokvist (adjungerad) 050-4967153, Leif Skinnar (adjungerad) 040 533 5915. – Leif Finnäs 050 5252513 (Vällingklockan)

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum (06) 365 1913
Kvarrens båtmuseum (06) 365 1933

<http://museum.malax.fi/index.html>

Vällingklockan. Juni 2016.

Redaktion: Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiföreningens bildarkiv.